

UNESCO/FIAF: Svjetski dan audiovizualne baštine!

(World Day for Audiovisual Heritage!),

Zagreb, 27. listopada 2008.

Na svojoj 33. Generalnoj konferenciji održanoj 2006. godine UNESCO je proglasio 27. listopada svjetskim danom audiovizualne baštine. U 2008. godini zajednička tema obilježavanja Svjetskog dana audiovizualne baštine bila je *Audiovizualna baština kao svjedok kulturne raznolikosti*. UNESCO ističe ovu temu svojom Konvencijom o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnog izraza i obvezuje svoje članice da je na primjeren način obilježe u svojim zemljama. Tu obvezu preuzelo je Međunarodno udruženje filmskih arhiva (FIAF) i Europsko udruženje filmskih arhiva (ACE), pa je i Hrvatska kinoteka, kao punopravni član ovih udruženja, ovaj dan obilježila projekcijama novopronađenih, zaštićenih i restauriranih filmova nastalih u razdoblju od 1920-ih do 1970-ih godina.

U suradnji s Hrvatskim filmskim savezom, u kinu Tuškanac su na Svjetski dan audiovizualne baštine prikazani sljedeći filmovi:

1. Reklamni filmovi nastali prije Drugoga svjetskoga rata (1928-1938), što je bilo njihovo premijerno prikazivanje (trajanje oko 35 minuta); novorestaurirani srednjometražni film *Tajna dvorca I.B.*, redatelja Milana Katića iz 1951. godine (trajanje 24 minute).

2. Dokumentarni film *Od 3 do 22*, redatelja Kreše Golika iz 1966. godine (trajanje 14 minuta) te dugometražni igrani film *Pucanj*, redatelja Kreše Golika iz 1977. godine (trajanje 90 minuta).

3. Animirani film *Inspektor se vratio kući*, redatelja Vatroslava Mimice iz 1959. godine (trajanje 12 minuta) te dugometražni igrani film *Jubilej gospodina Ikla*, redatelja Vatroslava Mimice iz 1955. godine (trajanje 74 minute).

Na posljednjem Kongresu FIAF-a izrađen je manifest pod nazivom *Don't throw film away!*, koji završava rečenicom: "... kopije filmova će trajati, nemojte ih uništavati!" Za razliku od digitalnog medija, filmsko gradivo, ako se čuva u primjerenim uvjetima, posebno na novoj poliester filmskoj vrpci, traje i do 300 godina i jedini je medij za dugotrajnu pohranu.

Slijedi nešto više o prikazanim filmovima u okviru spomenutoga programa.

Reklamni filmovi nastali prije Drugoga svjetskoga rata (1928-1938)

U programu filmova za obilježavanje Svjetskog dana audiovizualne baštine, Hrvatska kinoteka prikazala je nepoznate i ne vrednovane, najranije hrvatske reklamne filmove nastale u razdoblju od 1928. do 1938. godine.

Reklamni film *Philips Argenta* animirani je nijemi reklamni film tvrtke Elektroimago film, iz 1928. godine, u kojem nabacivanje žaruljama rezultira - ne

lomom - već obasjanim prostorom. U ovom filmu rabi se najjednostavnija, reducirana animacija.

Novi život kuharice pravi je mali igrani filmski biser. Snimljen također 1928. u produkciji Stella filma, ova reklama za ekonomičniju peć na drva, s Katy Balog u glavnoj ulozi i s vrlo duhovitim međunaslovima i danas je rado prihvaćena od publike.

Ženska hvala-bijelo čudo, animirano-igrana je reklama za Schichtov sapun *Ženska hvala*, o putujućem kinematografu koji među tropskim životinjama reklamira uspješnije pranje rublja. Ovaj film u produkciji reklamne naklade MAAR pokazuje izuzetnu vještinu animatora, glazba je posebno pisana za duhovita animacijska rješenja, a i u ovom filmu osjeća se utjecaj Disneyeve škole.

Novopronađeni reklamni filmovi iz Muzeja Slavonije na nitratnoj filmskoj vrpici s kraja 1930-ih godina, restaurirani su i djelomično rekonstruirani 2007. godine. *Smotra rublja*, animirani film s duhovitim gegovima i posebno pisanom glazbom, izuzetno vješto reklamira deterdžent za pranje rublja Radion tvornice Schicht.

Kratki igrani film *Ne muči se*, ambiciozno je filmsko djelo u kojem se koriste trikovi i pokazuju poteškoće u obavljanju svakodnevnih poslova. Vrlo vješto korištenje kamere, planova, kutova snimanja i montažnih postupaka, ovaj film svrstava uz bok uspješnim djelima Oktavijana Miletića. Zvučni zapis i ovog filma zaista iznenađuje, kad znamo da je zahvaljujući Aleksandru Gerasimovu 1931. godine konstruirana prva tonska kamera kod nas, a 1932. godine snimljeni prvi zvučni dokumentarni zapisi. Prvi hrvatski zvučni dugometražni igrani film snimljen je 1944. godine.

U čemu je stvar? kratki je igrani film u kojem se reklamira sapun za pranje rublja tvornice Schicht.

Kaj nam manjka, kaj že imamo, animirani je film koji jednostavnom, ali vrlo djelotvornom animacijom, gotovo futuristički najavljuje život čovjeka u modernom okruženju, u kojem će sve faze njegovog svakodnevnog života, od ustajanja, brijanja, oblačenja biti automatizirane, da bi se na kraju shvatilo kako je riječ o reklamama paste za zube Kalodont. Pojedina rješenja podsjećaju na Chaplinov film *Moderna vremena*.

Zaboravljiv čovjek, animirani je film u boji i zasigurno je prvi hrvatski film snimljen na kolor filmskoj vrpici. Poznato je da je prvi hrvatski film u boji, animirani film *Crvenkapica* iz 1955. godine. Iako je također riječ o reklamnom filmu za zubnu pastu Kalodont, iznenađuje za ono vrijeme vrlo vješta animacija, koja pokazuje, uz ostale navedene filmove, da hrvatski animirani film ima duboke korijene koji sežu do 1922. godine.

Reklamni filmovi iz razdoblja 1928-1938. snimljeni su na nitratnoj filmskoj vrpici. Pronađene su samo kopije filmova, s mehaničkim oštećenjima na emulziji i oštećenjima perforacija. Zbog starosti filmske vrpce bilo ih je potrebno ručno pop-

ravljati, da bi se mogli kopirati na novu poliester filmsku vrpcu. Filmovi su 2007. godine trajno zaštićeni izradom novih zamjenskih izvornih materijala i sigurnosnih kopija. Na ovaj način filmovi su dostupni za prikazivanje i istraživanje.

Film *Tajna dvorca I.B.*

Režija: Milan Katić, 1951. godina, kratki igrani, c/b, 23 minute, Jadran film.
Uloge: Silvija Hercigonja, Nenad Lhotka, Gregor Radev. Scenarij: Fadil Hadžić.
Fotografija: Sergije Tagatz.

Sadržaj: *Tajna dvorca I.B.* nastala je po jednočinki *Druga rezolucija Kerempuhovog vedrog kazališta*. Baletna satira, po scenariju Fadila Hadžića, izruguje se političkim napadima i akcijama Kominforma protiv Jugoslavije. Na spiritalističkoj seansi "delegati gubernija" i njihov gazda uskrсну Rezoluciju, koja odlazi u narod i pokuša ga pobuniti protiv njegove vlade, ali doživi poraz.

Film *Tajna dvorca I.B.* jedna je od tri ekranizacije *Kerempuhovih* jednočinki, što ih je između 1950. i 1951. realizirao *Jadran film*. Činjenica je da ni *Profesor Budalastov* Branka Marjanovića i Oktavijana Miletića, *Kerempuhov dnevnik* Bogdana Maračića te Katićev film, nisu nikada javno prikazani u bivšoj Jugoslaviji.

Ovaj kratki igrani film izravno je snimljen na nitratnoj filmskoj vrpci. Prva restauracija i presnimavanje na acetatnu filmsku vrpcu obavljena je polovicom 1980-ih, da bi se u 2007. godini izradio novi zamjenski izvorni materijal i sigurnosna kopija.

Film *Od 3 do 22*

Scenarij i režija: Krešo Golik, 1966. godina, dokumentarni, c/b, 14 minuta, Zagreb film. Direktor fotografije: Ivica Rajković. Glazba: Anđelko Klobučar. Montaža: Katja Majer.

Sadržaj: Najpoznatiji dokumentarni film Kreše Golika i antologijsko djelo hrvatskog dokumentarnog filma prikazuje jedan dan u životu radnice koja je zbog socijalnih prilika prisiljena ostaviti dvogodišnje dijete zatvoreno u baraci, dok se ne vrati s posla. Izvanrednom uporabom krupnih planova, Krešo Golik bez izgovorene riječi pokazuje svu dramatičnost, bol i zabrinutost majke koja radi na složenom tkalačkom stanu. Drugi dio filma posvećen je ostatku njenog radnog dana, koji se odnosi na svakodnevne kućanske poslove, što traju do duboko u noć.

Precizna režija, primjerena uporaba glazbe i izvornih zvukova ovo gotovo asketski režirano filmsko djelo, okrenuto sudbini jedne radnice i danas djeluje potresno, pa je uz filmove Krste Papića jedno od rijetkih koje kritički progovara o životu radnika.

Budući da za dokumentarne filmove producenti nisu izrađivali zamjenske izvorne materijale, krajem 1980-ih godina za ovaj su film izrađeni novi zamjenski izvorni materijal i sigurnosna kopija.

Film *Pucanj*

Režija: Krešo Golik, 1977. godina, dugometražni igrani, kolor, 90 minuta, RTZ, Jadran film i Croatia film. Scenarij: Mirko Sabolović. Direktor fotografije: Drago Novak. Glazba: Živan Cvitković. Montaža: Jasna Fulgosi. Scenografija: Željko Senečić, Stanislav Dobrina. Uloge: Marko Nikolić (Petar), Božidar Orešković (Tomo), Fabijan Šovagović (Pajo), Semka Sokolović-Bertok (Petrova majka), Božidarka Frajt (Petrova žena Savka), Mirjana Kauzlaric (Ivanka Grgec), Vanja Drach.

Sadržaj: U selu s etnički raznolikim stanovništvom, među prijateljima se dogodi nesreća u lovu. Kako jedan završava u bolnici, a drugi u istražnom zatvoru, selo se dijeli u dva tabora. Među njima se razvija strašna netrpeljivost, koju može razriješiti samo istinito svjedočenje.

Vrlo kvalitetan i hrabar film Kreše Golika manje je poznat javnosti od njegovih najpoznatijih dijela kao što su *Tko pjeva zlo ne misli* ili *Imam dvije mame i dva tate*. Redatelj Krešo Golik pokazao je u ovom filmu, za razliku od filmskih komedija, izuzetan smisao za dokumentarističku obradu teme, pa ovaj film svojom kvalitetom nesumnjivo nadvisuje i one najpoznatije. Uspješno poniranje u međunacionalna trvenja u maloj sredini pokazuje da je već tada autor naslutio buduće događaje i dalekosežne posljedice povijesnih zbivanja početkom 1990-ih godina. To je jedinstven slučaj u povijesti hrvatskog filma.

Ovaj dugometražni igrani film, izravno je snimljen na 16 mm filmskoj vrpici u boji. Dostupan je bio jedino inter pozitiv star preko 25 godina, izrađen sustavom povećanja (*blow up*). Zbog neprimjerenog čuvanja, došlo je do suženja perforacija filma, pa se pristupilo izradbi novog zamjenskog izvornog materijala slikovnog zapisa te novog ton negativa (nije postojala izvorna vrpca ton negativa), kao i nove sigurnosne tonske kopije.

Film *Inspektor se vratio kući*

Scenarij i režija: Vatroslav Mimica, 1959. godina, animirani, kolor, 12 minuta, Zagreb film. Glavni crtač: Aleksandar Marks. Glavni animator: Vladimir Jutriša. Trik snimatelji: Ivan Hercigonja, Zlatko Sačer. Glazba: Kurt Grieder. Scenografija: Zlatko Bourek.

Sadržaj: Policijski inspektor po povratku kući uoči sumnjivi otisak prsta. Isti uskoro nestaje, pa ga inspektor slijedi, sve do neočekivane spoznaje.

Animirani film Vatroslava Mimice *Inspektor se vratio kući* izvršno dočarava njegove tadašnje autorske i estetske preokupacije na području animiranog filma. Izvornim rješenjima, izvanrednom scenografijom te glazbenom sekvencom u kojoj lajtmotiv pjeva naša poznata pjevačica Gabi Novak, jedna je od najljepših sekvenci u hrvatskom animiranom filmu. Po svojim vizualnim rješenjima i apstraktnoj umjetnosti, ovaj film predstavlja vrhunsko djelo u Zagrebačkoj školi crtanog filma.

Zbog izuzetne popularnosti filmova Zagrebačke škole crtanog filma, koji su osvojili preko 400 najprestižnijih nagrada na svjetskim festivalima, nisu se pravodobno izrađivali potrebni zamjenski izvorni materijali za izradu kopija, a nisu se poštivali ni standardi u korištenju izvornog negativa slikovnog i zvučnog zapisa. U proteklih 15 godina Hrvatska je kinoteka za preko 200 naslova Zagrebačke škole crtanog filma, izradila potrebne zamjenske izvorne materijale.

Film *Jubilej gospodina Ikla*

Režija: Vatroslav Mimica, 1955. godina, dugometražni igrani, c/b, 74 min. Jadran film. Scenarij: Vatroslav Mimica, Antun Nalis (prema ideji Tomislava Pecelja). Direktor fotografije: Oktavijan Miletić. Glazba: Milo Cipra. Montaža: Blaženka Jenčik, Maja Marković. Scenografija: Vladimir Tadej. Kostimografija: Marko Cerovac, Milica Bjelobrk. Uloge: Antun Nalis (Teodor Ikl), Lila Andres (Estera Ikl), August Cilić (Leopold pl. Borovitza), Borivoj Šembera (dr. Mihajlo Miki Laufer), Mila Mosinger (Irma Bažul, Esterina majka), Asja Đurđević (Rezika), Zvonko Strmac (Florijan Krkač), Nela Eržišnik (Flora Krkač), Divor Žilić (Veselko Krkač), Milivoj Presečki (Tugomil Tetrijeb), B. i M. Barušić (Kokolo i Daholo), Jovan Gec (prosjak).

Sadržaj: Zagreb 1929. godine. Industrijalac Ikl probudi se užasnut u mrtvačnici i shvati da je živ sahranjen. Pobjegne s groblja i uputi se kući, u kojoj su njegova atraktivna supruga i rodbina karmine pretvorili u opijanje i proslavu njegove smrti, nadajući se veliku nasljedstvu. Crna komedija s dosta morbidnih motiva i elemenata *slapsticka*, *Jubilej gospodina Ikla* svakako je jedan od neobičnijih filmova hrvatske kinematografije 1950-ih godina. Svršetak filma otkriva da su sva prethodna događanja u filmu zapravo Iklov san. Posebno je zanimljiva najavna špica filma u kojoj pogrebnu povorku na Iklovu sprovodu čine članovi filmske ekipe koji se u vidokrugu kamere pojavljuju točno u trenutku kad su njihova imena ispisana na filmskom platnu.

Za ovaj vrijedan dugometražni igrani film polovicom 1980-ih godina izrađen je kombinirani dubl pozitiv, jer se film čuvao u spremištu producenta u vrlo lošim uvjetima. Izvorni je negativ zbog svoje starosti morao biti očišćen kvadrat po kvadrat i bilo je potrebno u manjem dijelu KDP-a obaviti zamjenu i rekonstrukciju oštećenih dijelova. U 2007. godini izrađen je novi zamjenski izvorni materijal i sigurnosna kopija na novoj poliester filmskoj vrpici.

Prikazani program filmova predstavlja samo mali djelić realizacije dugogodišnjeg Projekta zaštite i restauracije hrvatske filmske baštine, pokrenutog zahvaljujući potpori Ministarstva kulture još 1995. godine, a kojim je omogućena cjelovita zaštita, restauracija i rekonstrukcija ugroženog filmskog gradiva. Do kraja 2008. godine na ovaj je način trajno zaštićeno 90 hrvatskih dugometražnih igranih filmova, 5 srednjometražnih igranih filmova, 136 animiranih filmova (najvećim dijelom Zagrebačke škole crtanog filma) te 213 kratkometražnih dokumentarnih filmova.

Carmen Lhotka